

Міжнародні організації як суб'єкти міжнародних відносин

Міжнародні організації відіграють ключову роль у встановленні та підтриманні міжнародного порядку: вони є майданчиком для дипломатичних переговорів та основними інституціями у взаємодії між державами.

“

Міжнародна організація — інституціоналізоване об'єднання трьох або більше суверенних держав, засноване на нормах міжнародного права та міжнародному договорі.

Робоче визначення теми

1945

заснування ООН

51 держава-засновниця, зокрема Україна

193

держави-учасниці

входять до ООН сьогодні

80+

організацій

членом яких є Україна з 01.01.2024

17

Цілей сталого розвитку

ухвалено на Саміті ООН 2015 року

Що розглядаємо в темі

6.1

Роль організацій у дипломатії

Поняття, ознаки та функції організацій, інститут постійних представництв

6.2

Регіональні організації

ООН і Статут, міжнародні регіональні організації, участь України, НАТО

6.3

Міжнародні фінансові організації

СОТ, МВФ, Група Світового банку та підтримка України

6.4

Неурядові організації

Від Червоного Хреста 1863 року до Amnesty International і Світового Конгресу Українців

6.5

Організації та глобальні виклики

Чотири групи глобальних проблем, 17 Цілей сталого розвитку, безпекові напрями

Чотири ключові ознаки міжнародної організації

01

Кількісний критерій

До складу організації повинні входити не менше трьох суверенних держав — це надає їй статусу міжнародної.

02

Правова основа

Діяльність ґрунтується на нормах міжнародного права, оскільки національне законодавство окремих держав-членів не може регулювати функціонування організації в цілому.

03

Установчий документ

Створення базується на міжнародному договорі держав-засновниць, який визначає цілі, механізми діяльності та структуру організації.

04

Міжнародна правосуб'єктність

Організації є суб'єктами міжнародного права, здатними вступати у відносини з державами та іншими організаціями, мають права й обов'язки для реалізації функцій.

У офіційних міжнародних документах термін «міжнародна організація» застосовується як до міжнародних міжурядових (міждержавних) організацій — ММУО, так і до міжнародних неурядових організацій — МНУО.

Сім напрямів діяльності міжнародних організацій

Аналітична

Моніторинг та аналіз глобальних проблем

Регулятивна

Стабілізація та регулювання світової економіки

Комунікативна

Створення платформи для міждержавних переговорів та співробітництва

Прогностична

Визначення та структурування тенденцій розвитку міжнародних відносин

Економічна

Розвиток зовнішньоекономічних зв'язків, усунення торговельних бар'єрів, стимулювання приватного сектору

Миротворча

Сприяння мирному врегулюванню конфліктів

Нормативна

Просування принципів прозорості та відкритості в економічній сфері

Декларація про державний суверенітет України 1990 р. закріпила участь республіки в діяльності міжнародних організацій для забезпечення національних інтересів у політичній, економічній, екологічній, інформаційній, науково-технічній, культурній та спортивній сферах.

Інститут представництв при міжнародних організаціях

Віденська конвенція 1975 року

Регламентує функціонування постійних представників і представництв при міжнародних організаціях універсального характеру. Ратифікована Указом Президії Верховної Ради УРСР № 3650-IX від 24 липня 1978 року.

Постійне представництво

місія постійного характеру, що акредитується з метою представлення держави при відповідній міжнародній організації

Постійна місія спостерігача

місія постійного характеру, яку направляє держава, що не є членом організації, щоб представляти себе при ній

Порядок створення

- Рішення про заснування представництва ухвалює держава-член на власний розсуд
- Відсутність представництва не має юридичних наслідків щодо обсягу прав та обов'язків, які впливають із членства
- Виняток — членство у Раді Безпеки ООН: наявність постійного представництва є обов'язковою умовою повноцінної участі держави в роботі цього органу

Постійні представництва є інтегральною частиною системи зовнішньополітичних органів держави та невід'ємною складовою дипломатичної служби; вони виконують функції, аналогічні до діяльності посольств.

Постійне представництво та дипломатичне представництво

Відмінності

- Діяльність здійснюється у тристоронньому форматі: держава, яка направляє, міжнародна організація та держава розташування штаб-квартири
- Представництва не акредитується при державі перебування — їх створено виключно для взаємодії з організацією
- Привілеї та імунітети встановлено міжнародно-правовими нормами, надаються державою перебування і залежать від її законодавства

Спільні риси

- Процедура призначення керівника представництва та надання йому повноважень аналогічна процедурі для глав дипломатичних представств
- Право розміщувати державний прапор та емблему країни на фасадах своїх будівель
- Глава представництва може використовувати ці символи на своїй резиденції та транспортних засобах

Структура

- Керівник представництва
- Дипломатичний, адміністративно-технічний і обслуговуючий персонал
- Експерти, фахівці та науковці: не будучи професійними дипломатами, вони мають дипломатичний статус на період виконання функцій
- Кількісний склад визначається функціями, потребами організації та умовами в державі перебування

Організація Об'єднаних Націй

1945

рік заснування

глобальна організація

51

держава-засновниця

зокрема Україна

193

держави-учасниці

входять до ООН нині

5

років

термін Генерального секретаря з
можливістю переобрання

Основні органи

- Генеральна Асамблея
- Рада Безпеки
- ЕКОСОП — Економічна і Соціальна Рада
- Міжнародний Суд
- Рада з опіки
- Секретаріат ООН

Генеральний секретар

Дипломат, захисник прав, державний службовець та головна адміністративна особа. Символізує ідеали ООН і представляє інтереси світового населення, зокрема незаможних і вразливих груп. Призначається Генеральною Асамблеєю.

Прийом нових членів

Нові держави приймаються до складу ООН за рішенням Генеральної Асамблеї на основі рекомендації Ради Безпеки.

Цілі та принципи діяльності Організації Об'єднаних Націй

Суверенна рівність

Забезпечення суверенної рівності всіх держав-членів організації.

Мир і безпека

Підтримання міжнародного миру та безпеки як засадничої місії ООН.

Дружні відносини

Сприяння встановленню дружніх відносин між народами з урахуванням принципів рівноправності та права на самовизначення.

Співробітництво

Розвиток співпраці у вирішенні глобальних проблем в економічній, соціальній, культурній та гуманітарній сферах, сприяння правам людини.

Мирні засоби

Розв'язання міжнародних конфліктів виключно мирними засобами у такий спосіб, що не загрожує миру, безпеці чи справедливості.

Незастосування сили

Утримання від застосування сили чи погроз стосовно її використання у міжнародних відносинах та координація спільних дій держав.

Міжнародні регіональні організації: поняття та динаміка

Визначення

Інституціоналізовані форми співробітництва держав певного географічного регіону, засновані на міжнародних договорах для реалізації спільних інтересів у різних сферах. Їх діяльність регламентується Статутом ООН та має відповідати його цілям і принципам.

- Класифікуються за сферою компетенції: організації загальної та спеціальної компетенції
- Мають організаційну структуру та постійно діючі керівні органи
- Основні напрями: колективна безпека, економічне, соціальне й культурне співробітництво, права людини
- В європейському контексті важливу роль відіграють єврорегіони як інструменти транскордонної співпраці

Динаміка розвитку

Розвиток регіональних організацій характеризується можливістю трансформації їх функцій, зміни складу учасників або припинення діяльності внаслідок вичерпання предмету співпраці чи загострення протиріч між членами.

Конструктивний

сценарій європейської інтеграції — поглиблення співпраці та розширення складу

Деструктивний

розпад чи паралізація організації, що впливає на стабільність міжнародної системи в цілому

Вплив цих організацій часто виходить за межі їхніх регіонів і позначається на глобальних процесах через співпрацю з ООН або СОТ.

Регіональні та субрегіональні організації світу

Європа

- Рада Європи
- Вишеградська група

Пострадянський простір

- Співдружність незалежних держав (СНД)
- Євразійське економічне співробітництво (ЄврАзЕС)

Азія та арабські держави

- Асоціація держав Південно-Східної Азії (ASEAN)
- Ліга арабських держав

Африка та Америка

- Африканський Союз
- Організація американських держав

Субрегіональні міжнародні організації

Рада держав Балтійського моря

ГУАМ

Організація за демократію та економічний розвиток

ОЧЕС

Організація Чорноморського економічного співробітництва

ШОС

Шанхайська організація співробітництва

ОЕСР

Від регіональної до глобальної організації

Україна в міжнародних організаціях сьогодні

80+

міжнародних організацій

Станом на 01.01.2024 Україна є державою-членом понад 80 міжнародних організацій.

Участь України в діяльності міжнародних організацій відображає прагнення країни до регіональної інтеграції та позиціонування як альтернативного центру впливу на міжнародній арені.

Представництва України

- Місія України при НАТО
- Постійне представництво при міжнародних організаціях у Відні
- Постійне представництво при ООН та інших організаціях у Женеві
- Постійне представництво при ООН
- Постійне представництво при Раді Європи
- Постійне представництво при ЮНЕСКО
- Постійне представництво при Європейському Союзу

Від держави-засновниці до непостійного члена Ради Безпеки

Членство у спеціалізованих установах

- Міжнародний Суд — 1945 р.
- ВООЗ — Всесвітня організація охорони здоров'я — 1946 р.
- Всесвітній поштовий союз — 1947 р.
- Всесвітня метеорологічна організація — 1948 р.
- МОП — Міжнародна організація праці — 1954 р.
- Європейська Економічна Комісія — 1956 р.
- МАГАТЕ — 1957 р.

Рада Безпеки ООН

Україна обиралася непостійним членом Ради Безпеки у 1948—1949 та 1984—1985 роках. Уперше як незалежна держава вона діяла в цій ролі під час свого третього обрання у 2000—2001 роках.

У радянський період Україна входила до Адміністративної Ради МОП, ЕКОСОР, Ради керівників МАГАТЕ та Програми ООН з навколишнього середовища, брала участь у Спецкомітеті проти апартеїду.

Ключові питання порядку денного

- Роззброєння, зокрема заборона хімічної зброї
- Демілітаризація космосу
- Ліквідація колоніалізму
- Заборона найманства та запобігання застосуванню сили
- 1990 р. — 126 країн підтримали резолюцію про міжнародну співпрацю щодо подолання наслідків Чорнобильської катастрофи

Організація Північноатлантичного договору

1949

рік заснування

міжнародний військово-політичний союз

32

країни

Північної Америки та Європи

Підтримання миру

Збереження стабільності в євроатлантичному просторі політичними та військовими засобами.

Захист союзників

Гарантування свободи та безпеки держав-членів Альянсу.

Стримування загроз

Запобігання агресії через колективну оборону і демонстрацію спроможностей.

Реагування на кризи

Оперативне залучення сил і засобів для врегулювання кризових ситуацій.

Мета НАТО — гарантувати свободу та безпеку своїх членів політичними та військовими засобами.

COT, МВФ і Світовий банк

COT — Світова організація торгівлі

заснована 1995 р. • 164 країни

Розробляє правові норми для міжнародної торгівлі та контролює їх дотримання.

- Стабільне функціонування системи торговельних відносин і платформа для переговорів
- Адміністрування правил вирішення спорів і механізму огляду торговельної політики
- Співробітництво з МВФ і МБРР для узгодженості глобальної економічної політики

МВФ — Міжнародний валютний фонд

організація 189 країн

Працює на сприяння глобальній монетарній співпраці та фінансовій стабільності.

- Сприяння міжнародній торгівлі
- Забезпечення високого рівня зайнятості
- Стале економічне зростання
- Скорочення бідності на глобальному рівні

Група Світового банку

заснований 1944 р. • 189 держав-членів

Створений під назвою Міжнародний банк реконструкції та розвитку.

- Понад 130 представництв у всьому світі
- Співробітники з понад 170 країн
- Найбільше джерело фінансової та технічної допомоги країнам, що розвиваються

За останні 60 років COT та її попередниця ГАТТ допомогли створити міцну міжнародну торговельну систему. Спільним агентством COT та ООН є Міжнародний торговельний центр; статус постійного органу ГА ООН у сфері торгівлі має ЮНКТАД (заснована 1964 р., 193 країни).

П'ять організацій у складі Групи

МБРР

1944

Міжнародний банк реконструкції та розвитку — надає допомогу країнам із середнім рівнем доходу.

МАР

1960

Міжнародна асоціація розвитку — підтримка 81 найбіднішої країни: безвідсоткові кредити, консультації та технічна допомога.

МФК

1956

Міжнародна фінансова корпорація — сприяє розвитку країн через фінансування інвестицій у приватний сектор.

БАТІ

1988

Багатостороннє агентство з гарантування інвестицій — заохочує іноземні інвестиції, надаючи гарантії від некомерційних ризиків.

МЦВСПІ

1966

Міжнародний центр врегулювання спірних питань щодо інвестицій — погоджувальні та арбітражні процедури для інвестиційних спорів.

Регіональні міжнародні валютно-фінансові організації

Азіатський банк розвитку • Європейський банк реконструкції і розвитку • Африканський банк розвитку • Європейський інвестиційний банк • Ісламський банк розвитку • Банк міжнародних розрахунків

Міжнародні фінансові інституції в умовах протидії агресії

Європейський Союз

Одна з найбільш активних організацій, що надає Україні фінансову, гуманітарну та військову підтримку — важливий стимул для зміцнення обороноздатності та національної безпеки.

2023 р. — підписання Меморандуму про взаєморозуміння та Кредитної угоди між Україною та ЄС щодо макрофінансової допомоги на пільгових умовах.

Світовий банк

Значну фінансову підтримку Україна отримала від Світового банку. Серед проєктів варто виділити:

- «Прискорення приватних інвестицій у сільське господарство» — фінансування від MAP
- «Підтримка державних видатків для забезпечення стійкого державного управління в Україні» (PEACE)

Інші інституції

Вагоме значення мають Міжнародний валютний фонд, Європейський інвестиційний банк (ЄІБ), Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) та Міжнародна фінансова корпорація.

Мета — залучити приватні інвестиції для відновлення й розвитку економіки та сприяти інтеграції України в європейські та світові економічні структури.

НУО як «м'яка сила» міжнародних відносин

Поняття та роль

Міжнародні неурядові організації — будь-які міжнародні об'єднання, що створені без опори на міждержавні угоди. Вони діють незалежно від урядів, що дозволяє оперативніше реагувати на глобальні виклики.

- Ключові сфери: права людини, гуманітарна допомога, екологічний захист, охорона здоров'я, розвиток демократії
- Формують громадську думку та впливають на прийняття рішень на глобальному рівні
- Сприяють вирішенню конфліктів і забезпеченню сталого розвитку через діалог та міжкультурну співпрацю

Історія

1863

Міжнародний Червоний Хрест — допомога військовополоненим, хворим і пораненим; згодом — постраждалим від стихійних лих і голоду

Спочатку членами були лише швейцарці як представники нейтральної держави. У мусульманських регіонах організація отримала назву Червоного Півмісяця, а в Ірані — Червоного Лева і Сонця.

Після Другої світової війни розпочався інтенсивний процес створення МНУО — більшість виникли як пацифістська відповідь на жахіття війни: Міжнародна демократична федерація жінок (1945), Міжнародна асоціація юристів-демократів (1946), Міжнародна організація журналістів (1946).

Чотири впливові міжнародні неурядові організації

Amnesty International

понад 9 млн учасників

Всесвітній рух людей, які вважають боротьбу з несправедливістю особистою справою: моніторинг і розслідування російських злочинів під час повномасштабної війни в Україні, вимоги до урядів і корпорацій виконувати зобов'язання, правопросвітня освіта.

Greenpeace

заснована 1971 р. • 60 країн

Глобальний рух, який активно захищає природу від знищення; об'єднує понад 3 млн прихильників. Історія в Україні розпочалася наприкінці 1980-х у відповідь на Чорнобиль: створення лікарні для постраждалих дітей і забезпечення її обладнанням.

Human Rights Watch

дослідники з 70+ країн

Розслідує і висвітлює зловживання у понад 100 державах, взаємодіє з урядами, ООН, корпораціями задля зміни політики та досягнення справедливості. Працює з найбільшими кризами: війна Росії проти України, Афганістан, Тиграї, кліматична криза.

Світовий Конгрес Українців

заснований 1967 р.

Представляє інтереси понад 20 млн українців у понад 60 країнах. З 2003 р. — спеціальний консультативний статус при ЕКОСОР, з 2018 р. — статус учасника в Раді Європи. Зміцнює коаліцію проти російської агресії та дезінформації.

Чотири групи глобальних проблем і організації, що їх вирішують

Політичні

Безнасильницький, без'ядерний мир; зміцнення міжнародної безпеки; права народів на вільний розвиток; світовий тероризм.

НАТО · ОБСЄ · АНЗЮК · ОДКБ

Соціальні

Дисбаланс між розвинутими країнами та країнами, що розвиваються; демографічна та продовольча проблеми; боротьба з хворобами; культурна спадщина.

МОП · МОМ · ЮНЕСКО · ЮНФПА · ЮНВТО · ЮНІСЕФ · ФАО

Екологічні

Збереження екологічної рівноваги Землі; регулювання клімату; охорона атмосфери, гідросфери, флори і фауни; мирне освоєння космосу та світового океану.

ВООЗ · ВМО

Економічні

Протекціонізм у торгівлі; проблеми платіжного балансу та нестабільність валютних курсів; створення спільних митних зон і зон вільної торгівлі.

СОТ · ЮНКТАД · МТЦ · БМР · ЮНСІТРАЛ · МВФ · Група Світового банку

Глобалізаційні процеси, технологічні інновації та ескалація транснаціональних викликів зумовлюють необхідність колективних дій, а міжнародні організації виступають платформами для міждержавного діалогу та координації зусиль.

17 Цілей сталого розвитку: універсальна програма дій з 2015 року

Люди

- Ліквідація бідності в усіх формах
- Подолання голоду та продовольча безпека
- Здоровий спосіб життя і благополуччя
- Якісна освіта впродовж життя
- Гендерна рівність

Планета

- Доступ до води й санітарії
- Чиста та доступна енергія
- Реагування на зміну клімату
- Охорона океанів і морських ресурсів
- Збереження екосистем суші та біорізноманіття

Процвітання

- Сталий економічний розвиток і гідна праця
- Стійка інфраструктура та інновації
- Зменшення нерівності в країнах і між ними
- Безпечні та екологічно дружні міста
- Раціональні моделі споживання

Мир і партнерство

- Мирні та інклюзивні суспільства, доступ до правосуддя
- Ефективні й підзвітні інституції
- Глобальне партнерство заради сталого розвитку
- 169 відповідних завдань

Ухвалено у 2015 р. на 70-й сесії ГА ООН у Нью-Йорку. Україна адаптувала ЦСР до національного контексту до 2030 року за принципом «Нікого не залишити осторонь» — у визначенні національних цілей брали участь понад 800 експертів.

Нерозповсюдження, кібербезпека та протидія тероризму

2004 • Глобальне партнерство

Нерозповсюдження ЗМЗ

Україна набула статусу держави-реципієнта в межах Ініціативи «Глобальне партнерство проти розповсюдження зброї та матеріалів масового знищення». Платформа використовується для діалогу щодо розширення співпраці у сфері нерозповсюдження та просування проєктів із посилення радіологічної, хімічної, біологічної та ядерної безпеки.

Стратегія кібербезпеки

Кібербезпека

- Двосторонні консультації з Японією, Сінгапуром, Малайзією, Фінляндією, США, ФРН, Великою Британією, Естонією, Нідерландами
- 2022 р. — другий раунд Діалогу Україна — ЄС з питань кібербезпеки
- Співпраця з ENISA, членство в CEECI та Міжнародному союзу зв'язку (ITU)
- 2023 р. — приєднання до Об'єднаного центру передових технологій з кібероборони НАТО (CCDCOE)

Ратифіковані конвенції

Протидія тероризму

- Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом (1997)
- Конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом (1997)
- Конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму (1999)
- Конвенція про боротьбу з актами ядерного тероризму (2005)
- Взаємодія з Контртерористичним комітетом РБ ООН, УНЗ ООН, мережею ОБСЄ; участь у Глобальній коаліції проти ІДІЛ/ДАІШ

Ключові висновки теми

01

Організації як інституції порядку

Міжурядові та неурядові організації є майданчиком переговорів, інструментом забезпечення миру, економічного розвитку та захисту прав людини.

02

Багаторівнева система

Глобальний рівень (ООН, СОТ, МВФ, Світовий банк) доповнюється регіональними та субрегіональними організаціями і мережею НУО.

03

Україна як активний учасник

Членство у понад 80 організаціях, сім постійних представництв, адаптовані Цілі сталого розвитку та безпекові ініціативи.

Інтеграція до глобальних та регіональних міжнародних організацій була обрана стратегічним вектором зовнішньої політики України як чинник зміцнення національної безпеки та засіб утвердження її міжнародного статусу.

Контрольні питання

Скільки суверенних держав мінімально мають входити до організації, щоб вона вважалася міжнародною?

У якому органі ООН постійне представництво держави є обов'язковою умовою участі?